

© Casa Cărții de Știință, 2016

Coperta: Ioana Haraga

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PĂCĂȚIAN, TEODOR V.

Cartea de aur sau Luptele politice naționale ale românilor
de sub coroana ungară / Teodor V. Păcățian. - Cluj-Napoca :
Casa Cărții de Știință, 2016

8 vol.

ISBN 978-606-17-0945-8

Vol. 4. - 2016. - ISBN 978-606-17-1011-9

94(498)

TEODOR V. PĂCĂȚIAN.

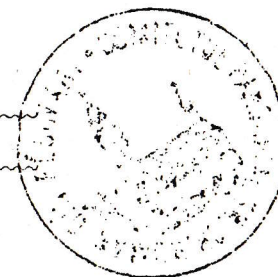

CARTEA DE AUR

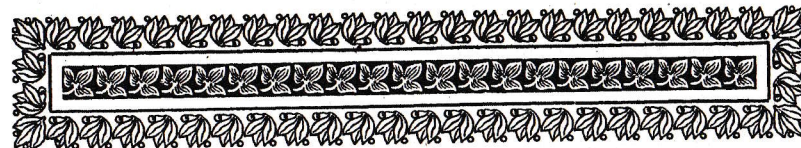
SAU

LUPTELE POLITICE-NAȚIONALE ALE ROMÂNILOR DE SUB COROANA UNGARĂ.

VOLUMUL IV.

SIBIU.
TIPOGRAFIA HENRIC MELTZER.
1906.

Cuprinsul.

Dieta ungară din Pesta (1865—1868).	Pag.
Alegerile pentru dieta ungară	3
Deschiderea dietei	9
Programul Ardelenilor	15
Verificări	18
Discuția asupra adresei	31
Adresa	55
Răspunsul Monarchului	71
Alegerea din Cehul-Silvaniei	78
Alte mandate anulate	81
Propunere în chestia națională	82
Prorogarea dietei	96
Manifest de războiu	99
Incheierea păcii	103
Redeschiderea dietei	104
Discuție asupra adresei	116
Memorandul Românilor din Ardeal	127
Ministeriu responsabil ungar	136
Restaurarea vieții municipale	140
Libertatea de presă	153
Transacția cu Austria	159
Votarea recruților	169
O interpelare	171
Diploma de încoronare	176
Formula jurământului de încoronare	181
Articol de lege despre abdicarea de tron	182
Propunere în chestia națională	186
Altă interpelare	187
Comunicare în chestia națională	189
Datoriile de stat	192
Nouă propunere în chestia națională	200

Organisarea Românilor din Arad	203
În chestia națională	205
Munții Năsăudenilor	206
Alegerea dela Pecica	211
Lege despre promulgarea legilor	215
Despărțirea hierarchică de către Sârbi	219
Despărțirea hierarchică în casa de sus	257
Comesul Sașilor	265
Interpelarea deputatului A. Tincu	266
Interpelarea deputatului S. Borlea	267
Procesul de presă al deputatului Al. Roman	269
Legile dărilor indirecte	271
Petițiunea comunei Sic	273
Interpelare în chestia națională	274
Alegerea dela Oravița	282
Condamnarea deput. Böszörményi	286
Propunerea deput. Pop-Grideanul	289
Legea timbrelor	291
Memoria lui Horia și Cloșca	300
Legea dărilor directe	302
Legea despre darea pământului	307
Darea pentru case	313
Răspunsul guvernului în chestia națională	316
Interpelarea deput. Pop-Grideanul	319
Lege despre darea după câstig	321
Interpelare în chestia pronunciametului	342
Pronunciametul din Blaj	354
Suspendarea primariului din Neoplanta	356
Darea după venit	362
Estradarea deputatului Roman	364
O nouă interpelare a deput. A. Tincu	379
În chestia apărării țării	382
Memorandul comunelor Săliște și Tâlmaci	397
Canalul Bega și pădurile statului	400
Procedura procesuală	406
Chestia națională	411
Budgetul	413
Legea instrucției publice	418

Legea de naționalități.

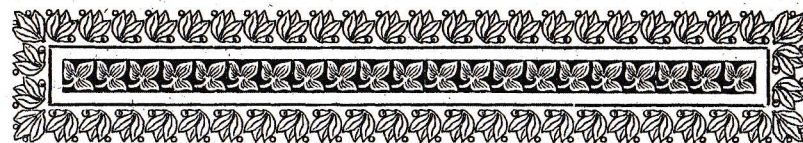
Discuția parlamentară asupra ei	429
Proiecte de lege	431
Raportul subcomisiunii	445
Raportul comisiunii	451
Proiectul comisiunii	453
Proiectul naționaliștilor	458

Discuția asupra proiectelor de lege.

<i>Ședința din 24 Noemvrie 1868, cu vorbirile deputaților Ilie Măcelariu, Deák Ferencz, Ghiczy Ignác, Halász Boldizsár, Baron Simonyi Lajos, Deák Ferencz, Bernáth Zsigmond, Kurecz György, Alesandru Mocsonyi, Bartal György, Dimitrievids Milos, Bonis Samuel, Baron Simonyi Lajos</i>	462
<i>Ședința din 25 Noemvrie 1868, cu vorbirile deputaților Paul Trifunat, Baron Eötvös József, Frideric Bömches, Alesandru Nicolici, George Stratimirovici, Iankovich Antal, Fabritius Károly, Thury Gergely, Eitel Frigyes, Plachy Tamás, Adolf Dobrzanski, Sigismund Borlea</i>	508
<i>Ședința din 26 Noemvrie 1868, cu vorbirile deputaților Hunfalvi Pál, Iosif Hodoșiu, Dapsy Vilmos, Svetoxar Miletici, Kvassay László, Aloixiu Vlad, Sztefanidesz Henrik</i>	569
<i>Ședința din 27 Noemvrie 1868, cu vorbirile deputaților Petru Mihalyi, Juszth József, Rannicher Jakab, Madocsányi Pál, Alesandru Roman, Szilágyi István, Alesandru Stoiaicovici, Vichente Babeș, Czorda Bodog, Florian Varga, Alesandru Bohățelu, Ioan Pușcariu, Simeon Pop</i>	627
<i>Ședința din 28 Noemvrie 1868, cu vorbirile deputaților Sigismund Papp, Tisza Kálmán, Emil Manojlovici, Markos István, Ioan Popovici-Desseanu, Zmeskál Mor, Aurel Maniu, Rudnyánszky Florian, Lang Gusztáv, Sipos Ferencz, Andrei Medan, Berzenczey László, Binder Mihály, Ilie Măcelariu, Drotleff Tamás, Sigismund Popoviciu, Ioan Mișici, Matei Pop-Grideanul și Alesandru Mocsonyi</i>	695
<i>Ședința dela 29 Noemvrie 1868, cu vorbirile deputaților Alesandru Mocsonyi, Svetoxar Miletici, George Ivacicovici, Deák Ferencz, Andaházy Pál, Wass Samuel, Vukovics Sebő, Csengery Imre, Gál János, Trauschenfels Emil, Deák Ferencz, Baron Simonyi Lajos, Somogyi László, Vukovics Sebő, Juszth József, Bernáth Zsigmond, Kuba János, Csengery Imre, Bobory Károly, Tisza Kálmán, earăși Tisza Kálmán, Baron Simonyi Lajos, Deák Ferencz, Bernáth Zsigmond, Tisza Kálmán, Vadnay Lajos, Baronul Simonyi Lajos, Baronul Podmaniczky Frigyes, Paczolay János, Csengery Imre, Simay Gergely, Csengery Imre, Csengery Imre, Csengery Imre, Váradi Gábor,</i>	771
<i>Legea de naționalități</i>	790
<i>Lege despre reciprocitatea confesională</i>	796
<i>Metropolia gr.-cat. română</i>	798
<i>Uniunea Ardealului, cu vorbirile deputaților Ilie Măcelariu, Ioan Popovici-Desseanu, Nyáry Pál, Berzenczey László, Iosif Hodoșiu, Contele Bethlen János, Avram Tincu, Rannicher Jakab, Simay Gergely, Kapp Gusztáv, Iosif Hossu, Sigismund Borlea, Laxar Petcu, Alesandru Bohățelu, Aloixiu Vlad, Berzenczey László, Ioan Pușcariu, Iosif Hossu și Sigismund Papp</i>	799

	Pag.
<i>Legea despre unirea Transilvaniei cu Ungaria</i>	839
<i>Concesiuni pentru linii ferate</i>	842
<i>Abrogarea legilor austriace</i>	843
<i>Modificarea regulamentului de casă</i>	844
<i>Congresul bisericii gr.-ort. române</i>	845
<i>Pronunciamentul din Blaj</i>	846
<i>Inchiderea dietei</i>	847
<i>Cuvinte de încheiere</i>	850
<i>Abonații »Cărții de Aur«</i>	855

Alegerile pentru dieta ungară.

Măsurile au fost luate din vreme, pentru-ca alegerile de deputați pentru dieta ungară din Pesta, convocată pe 10 Decemvrie 1865, să fie efectuate și terminate până la ziua deschiderii dietei, așa cum se ordonase în rescriptele împărătești, publicate în volumul III al cărții acesteia, pagina 763. S'au și terminat, cu puține excepțiuni, în toate cercurile electorale din Ungaria și Banat, căci Transilvania, cum știm, abia mai târziu a primit *permisiune* să trimită deputați la dieta din Pesta, ca să fie de față la încoronarea Monarchului.

Maghiarii au intrat cu multă voe în luptele electorale, (știau că numai *bine* au să le aducă) și alegerile au decurs în cercurile lor, pretutindenea, după obiceiul țării, cu sgomot, cu amenințări, cu mituiri, escese și abusuri, ba și cu ciocniri și vărsări de sânge.

Au intrat și Românii cu toată nădejdea în luptele electorale, pretutindenea unde erau acasă, dar' nu pretutindenea au putut să iase învingători cu candidații lor naționali, pentru-că Maghiarii, cari până aci se laudau, că în fortăreața constituției țării vor face loc și pentru Români și celelalte naționalități nemaghiare, au pus candidați maghiari, ori Români de dubioasă atitudine politică, chiar și în cercuri curate românești, căutând să-'i scoată aleși cu mijloace nu prea alese, numai pentru-ca numărul deputaților naționali români din dietă să fie redus la minimul posibil.

Cu toate acestea, Românii din Ungaria și Banat au pus mâna la alegerile pentru dieta ungară din 1865 pe

24 mandate, și au trimis la dietă 24 deputați, luați, cu puține excepțiuni, dintre cei mai buni fii ai națiunii române din zilele acelea. Nu erau mulți, dar' nu erau nici puțini. O cauză sfântă și dreaptă o pot ținea la înălțimea cuvenită și oameni mai puțini, dacă sunt harnici, energici și de omenie, pe când cei netrebnici, cei ce vânează interese particulare, cât de mulți să fie, o vor compromite numai, o vor trada și o vor vinde. De eventualitatea aceasta din urmă n'aveau să se teamă Românii din Ungaria și Banat, pentru-că încrederea și-au fost pus-o în bărbați integri în toată privința, în puteri probate și destoinice naționale.

După publicarea rescriptelor preînalte din 25 Dec. 1865, prin cari li-se *permitea* și Ardelenilor să intre în dieta de încoronare dela Pesta, s'au început apoi și în cercurile electorale din Transilvania pregătirile pentru efectuarea alegerilor. De astădată alegerile aveau să se facă pe baza legii electorale din 1848, votată de dieta din Cluj. O lege, care pentru Români nu era de loc favorabilă, și foarte slabe prospecte le punea în vedere. Cu toate acestea, au intrat și ei în luptele electorale. Dar' au intrat în virtejul alegerilor cu anumite rezerve, tot așa cum rezerve și-au fost impus și Sașii. Și unii și alții ziceau: Mergem la urnă, pentru-că Monarchul ne chiamă și nu voim să ni-sè spună, că am denega Domnitoriului nostru ascultarea și omagiala supunere cu care 'i suntem datori; și mergem, pentru-că *suntem chemați ca oaspeți* la actul de încoronare a Monarchului nostru. Dar din pasul ce-l facem nu voim să se formuleze *vre-o renunțare la autonomia țării noastre Transilvania*, și la legile ei, aduse pe cale constituțională, din partea dietei din Sibiu.

În municipii și în comune s'au luat pretutindenea hotărâri în înțelesul acesta, din partea Românilor și din partea Sașilor, un fel de *protest*, numit pe atunci, în termin mai domol, *reservațiune*.

Pentru-ca să se poată ști, cam de ce cuprins erau aceste declarațiuni de protestare, reproduc una, pe a Brașovenilor, dată la protocol în ședința din 29 Ianuarie 1866 a consiliului comunal de acolo. Era următoarea:

» *Ardealul nu recunoaște dietei Ungariei putere legislativă peste sine, ci se bucură după dreptul seu de stat de dieta sa proprie, coordnată cu a Ungariei. Așa noi subscrișii, ca fii ai națiunii române, care ține tare resolus la autonomia Transilvaniei, garantată prin legile din anii 1863/4, suntem de părere, că alegerea de deputați transilvăneni pentru dieta din Pesta n'are loc, cu atât mai puțin pe baza art. II de lege din 1848, care lovește în fașa principiul egalei îndreptățiri politice naționale, sancționat de Maiestatea Sa prin legile dietei din Sibiu, dela anii 1863/4.*

Considerând însă, că Transilvania să chiamă la Pesta numai ca la o dietă pentru încoronarea preaînduratului nostru împărat, rege și mare principe, ca domnilor comun: așa subscrișii membri români ai acestei comune *vor conlucra* la esecutarea alegerilor de deputați, însă numai cu gândul la acele pasage din preaînaltul rescript din 25 Decembrie 1865, prin cari s'a garantat preagrafios din nou validitatea legilor Transilvaniei, urmate până acuma, prin urmare și a celor din anii 1863/4, și prin cari art. I de lege din 1848 s'a declarat de neobligător pentru Transilvania, în cuprinsul lui, — și aceasta încă singur numai din reverință și alipire omagială neclătită către preaînalta persoană a M. Sale ces. reg. apostolice. Premitem însă totodată solemn, că prin actul de alegere nu voim nici decum a recunoaște validitatea acum pomenitului articol, ci protestăm a priori în contra ori-cărei afirmațiuni, ca-și-când subscrișii ar fi voit prin alegerea de deputați pentru dieta de încoronare dela Pesta se esecute uniunea Transilvaniei cu Ungaria, declarând mai încolo solemn, că așa numitul art. II de lege din 1848, în sensul căruia s'a demandat efectuarea alegerilor, îl privim singur numai de un emis preaînalt, care nu din legile anului 1848, ci singur și numai din preaînalttele rescripte regești din 25 Decembrie 1865 și Ianuarie 1866 își trage puterea sa obligatoare, pentru actul alegerilor, pe cât adecă nu se află în colisiune cu legile Ardealului din 1863/4. Protestăm în fine totdeodată cu toată solemnitatea în contra ori-cărei consecvențe, ce s'ar încerca a se deduce din aceasta participare, care ar pre-judeca apoi neștirbitei autonomii a Transilvaniei și legilor dietale din anii 1863/4. Brașov, în 29 Ianuarie 1866. Reprezentanții români din comunitate: Dimitrie Nicolau m. p., Apostol Eustachiu Pop m. p., Nicolae Gaitanariu m. p.» *)

*) Din »Telegraful Român«, anul 1866, numărul 7.

Au fost însă și de aceia între Românii ardeleni, cari n'au voit să meargă la alegere, și nici n'au mers, bunăoară cei din scaunul *Săliștei*, cari s'au pus în pasivitate față de alegerile pentru dieta din Pesta, motivându-și atitudinea cu cele cuprinse în următoarea *declarațiune*, trimisă comisiunii electorale a cercului Sibiiu:

„Românii din scaunul *Săliștei* nu pot lua parte la alegerea deputaților pentru dieta de față din Pesta, din următoarele motive:

1. Locuitorii scaunelor *Săliște* și *Tălmaciu* stau numai sub administrațiunea scaunului Sibiiu, sunt însă eschiși cu totul dela folosirea drepturilor politice și municipale, nu sunt reprezentați în adunarea scaunală, nu iau parte la alegerea deputaților pentru universitatea săsească, și nu știu așadară cum și după care lege sunt alăturați astă dată la scaunul Sibiiului.

2. Transilvania este țară autonomă, cu dieta ei proprie, căci până acum nu s'a subordonat Ungariei, nici nu s'a unit cu aceasta. Articolul de lege II din anul 1848, făcut prin terorism și machinațiuni în timpul revoluțiunei, în contrazicere cu legea fundamentală de stat a Transilvaniei, protestat de toată națiunea română și desaprobat de națiunea săsască, stă în contrazicere cu principiul egalei îndreptățiri politice naționale, cu principiul dreptei reprezentațiuni a tuturor claselor de popor în diete, nu are putere morală de viață, nu este lege perfectă, fiind-că n'a trecut prin toate fazele legislațiunii, și din cauza aceasta n'a fost nici-odată și nu este nici astăzi lege obligatoare pentru Transilvania, — și chiar când acela ar fi fost lege obligatoare, acum ar fi șters prin legile valide ale dietei din anul 1863/4, ar fi șters și anulat prin M. Sa, care a sancționat aceste legi, și care cu toată ocaziunea s'a îndurat a declara, că nu poate recunoaște acest articol de lege de valid, obligator și folositor.

3. Noi n'am luat parte la alegerile adunării din Cluj dela 1865, pe care noi nu o puteam recunoaște de legală și care tocmai a esoperat chemarea Ardelenilor la Pesta.

4. Nu voim să cugete ori presupună cineva, că noi am fi recunoscut de fapt uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

5. Suntem convinși, că reținerea Românilor dela alegerea deputaților pentru dieta din Pesta, și cu deosebire reținerea Românilor din scaunul Sibiiului, cari la dieta transilvană din anul 1863/4 erau reprezentați prin trei deputați români (*Săliște*, *Tălmaciu* și *Rășinari*), ear' la adunarea din Cluj dela 1865, și apoi astăzi, la

dieta din Pesta, chiar voind să aleagă, nu pot reuși nici batăr cu un deputat, — nu se va privi ca act de neomagialitate, fiind-că cre-diința Românilor cătră tron și patrie este destul de cunoscută.

Ne rugăm așadară, ca laudabila comisiune electorală să binevoiască a aduce aceasta declarațiune a noastră la preafinalta cunoștință a M. Sale preafînduratului nostru împărat și mare principe, căruia totdeauna vom rămâne cu omagialitate credincioși și supuși. *Săliște*, 1 Martie 1866. In numele tuturor alegătorilor din scaunul *Săliște* (urmează subscrierile).“ *)

Cam în înțelesul declarațiunilor *reservaționale* înaintase și universitatea săsască din Sibiiu, în 3 Martie 1866, o nouă reprezentațiune la preafinaltul loc, primind atât la aceasta, cât și la cea din anul premergător, — 6 Noemvrie 1865, — dela cancelaria aulică următorul răspuns caracteristic:

„*Maiestatea Sa ces. reg. apostolică, după cuprinsul preagrafiosului autograf din 19 Aprilie a. c. s'a îndurat a afla cu reprobare din reprezentațiunea universității naționale săsești din 6 Noemvrie 1865, în cauza dietei convocând prin preagrafiosul rescript dela 1 Septemvrie 1865, cu scop de a se revede art. I de lege din 1848, tratator despre uniunea Transilvaniei cu Ungaria, în libera cetate reg. a Clujului, precum și din cea din 3 Martie 1866, cu privire la conceasa trimitere de deputați la dieta țării ungurești, că universitatea națională săsească, fără de împuternicire a tras și astfel de obiecte în cercul consultărilor sale, prin a căror pertractare a trecut preste cercul ei de activitate, determinat prin lege.*

Maiestatea Sa ces. reg. apostolică așadară s'a îndurat preagrafios a declara de fără îndreptățire decisiunile aduse cu ocaziunea desbaterilor universității națiunii săsești, și reprezentațiunile subșternute pe basa acelora ca lipsite de ori-ce putere de drept și nevalide, demandând, ca acelea să se respingă, ear' aceasta preafinaltă declarațiune să se aducă pe calea regescului guvern la valoare.

De altmintrelea, de oare-ce M. Sa ces. reg. apostolică s'a îndurat preagrafios a asigura națiunei săsești susținerea instituțiunilor ei legitime, precum și pozițiunea ei de drept, se îndură M. Sa a aștepta dela loialitatea cea documentată și recunoscută din ve-

*) Din „*Telegraful Român*“, anul 1866, nr. 19.